

פרשת תצווה: אור המנורה, בגדי הכהונה ועמלק

א. הקדמה

לאחר שבפרשה הקודמת, פרשת תרומה, ציווה ה' על בניין המשכן וכליו,¹ עוסקת פרשת תצווה בהכשרת וקידוש בני אהרון הכהנים לעבודה במשכן וכליו.

הנושא הראשון בה פותחת הפרשה, עריכת נרות המנורה, מעלה תמיהה - כיצד יתכן שהקב"ה יצווה לערוך את הנרות ולהעלות נר תמיד כל עוד לא ניתנה הכהונה לאהרון ובניו?

שאלה זו מעלה **האברבנאל** (שמות כז, כ):

מדעו ציווה יתברך כאן על עריכת הנרות, שזה לא היה ראוי לצוותו כי אם אחרי עשיית המשכן והנחת המנורה וכל הכלים במקומם, ועדיין לא ניתנה הכהונה לאהרון ובניו, ואיך יצווה אותם על אופן השירות והעבודה שיעשו בהדלקת הנרות שהם מכלל עבודתם. בנוסף, יש לעמוד על הקשר בין הדלקת נרות המנורה לבין הכשרת בני אהרון ע"י בגדי הכהונה.

ב. האור במקדש ובאדם

בבואנו להבין את ייעודה וערכה הפנימי של המנורה, יש להתבונן בעניינו של האור במקדש, דבר המבוטא במידה רבה בבניין המקדש ע"י שלמה. בתחילת תיאור הבית מופיע הפסוק הבא: "וַיַּעַשׂ לַבַּיִת חֲלוֹנֵי שְׁקָפִים אֶטְמִים".²

ויש לשאול, מה מיוחד בחלונות אלו בבית המקדש שבהם פותח הנביא בתיאור הבניין? כמו"כ יש להבין את דברי **הבבלי מנחות** (כט ע"א): "עשר מנורות עשה שלמה", דבר המעלה את אותה התמיהה, וכי לאורה הוא צריך?³

בדברי **רש"י** (מלכים א, ו, ד) המתאר את חלונות המקדש, נמצא תירוץ לשאלות אלו: קצרים מבפנים שלא כדרך שאר חלונות אחרות העשויות למאור, להראות שאינו צריך לאורה.

חלונות המקדש היו בצורה הפוכה מהחלונות אותם אנו מכירים כיום - כלפי פנים היו חלונות המקדש צרים אך כלפי חוץ התרחבו במטרה להוציא את האור הפנימי אל החוץ.

לפיכך מובן ציון פרט זה בתחילת תיאור הבניין, להורות שכל מטרת האור במקדש אינו כלפי פנים, וכי לאורה הוא צריך, אלא להביא את האור הפנימי האצור בתוככי המקדש אל החוץ.⁴

האור הגלום במנורת המקדש מהווה את השראת השכינה בישראל, כדברי **הבבלי שבת** (כב ע"ב): "עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל".⁵

השראת השכינה במקדש, שמגמתה להשפיע אל החוץ מהווה מראה לאדם, שהרי "וַיַּעַשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", ולא נאמר 'בתוכו', כי:

¹ ראה מחלוקת **רמב"ם** (ספר המצוות, מצוות עשה כ) ו**רמב"ן** (השגות לספר המצוות, מצוות עשה לג), האם ציווי בניין המשכן כולל את בניית הכלים.

² **מלכים** (א, ו, ד).

³ **שבת** (כב ע"ב).

⁴ ראה דברי **המדרש** (ילקוט שמעוני, שיר השירים רמז תתקפא): "בשעה שאתה מביא לנו אורה שמך מתגדל בעולם".

⁵ **שו"ת בניין ציון** (סי' ג): "נאמר שם שכינה על ב' בחינות - על כבוד ה' מקור הקדושה ועל אור הנאצל השפעת הקדושה".

האדם... הוא ג"כ תבנית המשכן והמקדש וכל כליו, מכוון בסדר התקשרות פרקי אבריו וגידיו וכל כוחותיו... כי וודאי עיקר הקודש והמקדש ושריית שכינתו יתברך הוא האדם, שאם יקדש עצמו כראוי... אזי הוא עצמו המקדש ממש ובתוכו ה' יתברך.⁶

שומה על האדם להפוך עצמו למקדש מעט, למעון להשראת השכינה, במטרה להאיר אורו אל החוץ. ייעוד זה הושם לו לאדם למטרה בעת היוולדו, כדברי **הבבלי נידה** (ל ע"ב):

ונר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו... ומלמדין אותו כל התורה כולה... וכיון שבא לאוויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו, ומשכחו כל התורה כולה... ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו... ומה היא השבועה שמשביעין אותו, תהי צדיק ואל תהי רשע, ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה הייה בעיניך כרשע. והוי יודע שהקב"ה טהור ומשרתיו טהורים, ונשמה שנתן בך טהורה היא, אם אתה משמרה בטהרה מוטב, ואם לאו הריני נוטלה ממך.

תיאור העובר במעי אימו, ה'צופה ומביט מסוף העולם ועד סופו', דומה לתיאורו של אדם הראשון⁷ עליו נאמר: "אדם הראשון נרו של עולם היה, שנאמר נר ה' נשמת אדם".⁸

היה הוא אדם הראשון כנר ביד הקב"ה להאיר את חשכת עולמו, ייעוד הניתן לכל ילוד אישה, ועליו לעמוד להיותו ראוי ששכינה תשרה בקרבו כדי שיוכל להוציאה החוצה כנר המאיר. כיצד נעשה הדבר? איך יתכן שיהיה האדם מעון להשראת שכינה, כנר המאיר אל החוץ? טרם נענה על שאלה מהותית זו, נעבור למרכזה של הפרשה העוסקת בבגדי הכהנים:

ג. בגדי הכהונה

העיסוק המורחב בהכנת בגדי הקודש לאהרון ובניו הכהנים, בגדים אשר ייעודם הוא "לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת",⁹ מעלה תמיהה - וכי זו דרכה של תורה להתעסק בלבושים חיצוניים, וכי זו המטרה של המשרתים בבית ה', להתקשט ולהתכבד בבגדים חיצוניים?¹⁰

לדברי **המלבי"ם** (שמות כח, ב) כשם שאור המנורה מבטא את אור השכינה השורה במקדש ופונה אל החוץ, כאמור, כן בגדי הכהונה העוטפים את הגוף החומרי מורים על מגמה זו:

הבגדים שציווה לעשות היה כפי הגלוי בגדים חיצוניים... אבל באמת היו מורים על בגדים פנימיים שיעשו כוהני ה' להלביש בהם את נפשותיהם בדעות ובמידות ובתכונות טובות שהם מלבושי הנפש.

הוא ממשיך ומבאר, שלכן ציווה הקב"ה על עשייתם ביד משה, "ללמדם תיקון נפשותיהם ומידותיהם באופן שילבישו הוד והדר את נפשם הפנימית".

א"כ, מורים המה הבגדים על מידותיו הפנימיות של האדם,¹¹ דבר המבוטא בדברי **הבבלי שבת** (קיד ע"א): "איזהו תלמיד חכם... זה המקפיד על חלוקו להופכו". הכוונה בכך היא, שלבוש האדם מהווה

⁶ **נפש החיים** (שער א פרק ד הגהה).

⁷ ראה: **חגיגה** (יב ע"א): "אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה".

⁸ **ירושלמי** (שבת פ"ב ה"ו).

⁹ **שמות** (כח, ב; שם פסוק מ).

¹⁰ עוד על הכבוד והתפארת שבבגדי הכהונה, ראה: **רמב"ן** (שמות כח, ב) המציע ב' פירושים - כלפי הכהנים, שכך היו מתלבשים מלכים בימי התורה, או כלפי הקב"ה לכבודו ולפארו; **חינוך** (מצווה צט), שהעניין מצד כבוד הבית שבכך ישבו החוטאים בתשובה ממורא הקב"ה וכבודו הניכר ע"י בגדים אלו; **רש"י הירש** (שמות כח, ב) **והעמק דבר** (שם) מצינים את הכבוד החיצוני המורה על היבדלות רוחנית.

¹¹ על היות הבגד משול למידות הפנימיות של האדם ולמעשיו יורה הפסוק (ויקרא ו, ג): "וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוּ בִד"; **רש"י** (שבת קנ"ג ע"א ד"ה בגדיך) בביאור הפסוק (קהלת ט, ח): "בְּכָל עֵת יִהְיֶה בְּגָדֶיךָ לְבָנִים וְשָׂמֶן עַל רֹאשְׁךָ אֶל יָחָסְרִי" - "בגדיך לבנים - נשמתך טהורה ונקיה"; **מהרש"א** (שבת קנ"ג ע"א): "בגדיך לבנים כינוי למעשים טובים שהם נקראו מידות,

מרָאָה למידותיו הנקראות בשם 'חלוקא דרבנן', ואין כל הזמנים שווים במידות האדם - לעיתים צריך ללבוש עוז וגבורה ולעיתים ללבוש מידת הרחמים וכדו'. אשר לכן, על התלמיד חכם להתאים מידותיו לפי הזמנים השונים, להפוך חלוק-מידותיו ולידע כיצד להשתמש בהן.¹²

על מגמה עליונה זו - להפוך את הבגדים החיצוניים למרָאָה אל הפנימיות, להשוות לבגד שם של 'כתנות אור' שאינו מעיב על פריצת האור הפנימי אל החוץ, לומדים אנו מאדם הראשון שהיה נרו של עולם, נאמר **במדבר** (בראשית רבה פרשה כ):

ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם - בתורתו של ר' מאיר מצאו כתוב כותנות אור אלו בגדי אדם הראשון שדומין לפנס, רחבים מלמטן וצרים מלמעלן.
בגדיו של אדם הראשון היו עשויים בצורה הדומה לצורת החלונות במקדש 'רחבים מלמטן וצרים מלמעלן', להורות על השפעת השפע האצור בתוכי נפש האדם אל החוץ, כשאין הבגד מהווה חסימה להארה זו מלפרוץ החוצה, אלא מחמת היותו 'כתנות אור' הצליח האדם להביא את האור לעולם.

ד. 'נֵר מְצֹה וְתוֹרָה אֹר'.

כיצד יכול האדם להפוך את בגדיו, 'כתנות עור' ל'כתנות אור'?
כיצד יוכל לגלות את הפנימיות שלו אל החוץ, להביא את הקדוש השרוי בתוכו פנימה אל החוץ ולהאיר בו את חשכת עולם החומר?
התשובה לכך נמצאת בדברי **המדבר** (שמות רבה לו, ג):

נר ה' נשמת אדם, אמר הקב"ה יהא נרי בידך ונרך בידי. ואיזו נרו של הקב"ה זו תורה שנאמר כי נר מצווה ותורה אור. מהו כי נר מצווה, אלא כל מי שעושה מצוות הוא כאילו מדליק נר לפני הקב"ה ומחיה נפשו שנקראת נר, שנאמר נר ה' נשמת אדם.
העצמתה של הנפש הקרויה נר תיעשה ע"י התורה והמצוות שהן חומר הבעירה של הנר להעצמת אורו והשפעתו כלפי חוץ.

ההבנה בכך היא שהמצווה מורכבת ממעשה חומרי המתבצע בחפץ חומרי, ומצו אלוקי המשווה למעשה מימד של קדושה. מורכבות זו תואמת את מורכבות האדם אשר לו גוף חומרי, "אדם מן האדמה", ונשמה אלוקית, "ויפח באפיו נשמת חיים", כאשר ע"י קיום המצוות יוכל האדם לקדש את גופו החומרי ולזככו, 'אשר קידשנו במצוותיו'.

על חיבור התורה והמצוות לנפש האדם כתב **רבי ידעיה הפניני הבדרישי** (בחינת עולם, פרק טז):¹³
התורה והאדם - חיבורם נר אלוקים בארץ. התורה היא להב שמתפרד כשביב היושבי בשמים. והאדם בשני חלקיו (גוף ונשמה) - אבוקה שואבת אורו. גוו - פתילה ופתלת. ונשמתו - שמן זית זך. בהיצמד (של האבוקה והלהב) יתמלא הבית כולו אורה.
וביאר זאת **עקידת יצחק** (שמות שער מד):

כמו מדו בד, וכשיהיו בגדיך ומידותיך לבנים מבלי כתם וחטא, דהיינו כל ימיו בתשובה, אז שמן שהיא הנשמה ואותיותיו נשם ועל-שם דכתיב נר אלהים נשמת אדם שהיא על ראשך ממש".

¹² כעין זה ראה: **גר"א** (משלי לא, יא); **חכם סופר** (ברכות ו ע"ב). בזה יש לבאר דברי **הבבלי שבת** (קיד ע"א): "כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו, חייב מיתה". הכוונה לאור האמור היא, שנמצא שמץ רבב על מידותיו, שהן בגדיו - מידותיו מגוונות. בזה יש לבאר גם את דברי התורה (דברים כב, ה): "לא יִהְיֶה כְּלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה וְלֹא יִלְבֹּשׁ גֶּבֶר שְׂמֹלֶת אִשָּׁה כִּי תוֹעֵבֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל עֲשֵׂה אֱלֹהִים". 'כלי גבר' רומז על מידת עזות ואכזריות לעומת 'כלי אישה' הרומז על מידת הרחמנות, כי נשים רחמניות המה. באה התורה להורות בכך שהמחליף מידותיו שלא במקום הראוי, לפי הזמן והעיתוי, הרי זו תועבת ה'.

¹³ הובאו דבריו ב**מלבי"ם** (שמות כז, כ); **הגיוני עוזיאל** (ח"א פרק ח - נשמת האומה).

ולזה אני אומר שיותר נאות הוא להמשיל הגוף הנושא אל כלי חרש או הזכוכית שהנר עומד בתוכו, כי כמוהו היה מן העפר וכמוהו בנקל חשב להישבר. ונשמתו לפתילה הדולקת, כי היא באמת חוט החסד הנמשך אליו ממרום הוא המעמיד הנר על עומדו וקיומו והוא המקבל האור השופע ממעלה, כמו שהפתילה מקבלת אור הניצוץ המתראה בה... והשמן אשר ישאר ממנו להתמיד ולהעלות חוזק אורה הוא לימוד התורה והמצווה כי הוא וודאי שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד.

בצורה שכזו המעטה החיצוני של האדם, הבגד, לא יחצוץ בפני הפנימיות, בפני השכינה השורה בו, אלא יחצין את מידותיו אל החוץ.

נמצאנו למדים שבאמצעות אור התורה והמצוות מתקדש האדם ומזכך את גופו, ובכך מהווה את המשכו של אדם הראשון שבגדיו היו 'כתנות אור' ונרו נר עולם המשפיע על חשכת העולם החומרי.¹⁴

ה. הדלקה כשרה בזר

לשם כך הושמה פרשיית הדלקת הנרות במנורת המקדש בין בניין הבית והכלים לבין ציווי בגדי הכהונה, ולא כללה אותה עם פרשת תרומה המרכזת את העבודות במקדש, להורות שהדלקת הנרות אינה עוד אחת מעבודות המקדש, אלא מהווה היא את היסוד הפנימי בעבודת המקדש - התגברות התוכן הפנימי-רוחני של כל מעשה עבודה במקדש על המימד הגשמי החיצוני.

עבודה שאינה שייכת בהכרח לכוהנים המשרתים במקדש, אלא שייכת היא לכל ישראל, שהרי כפי שהתבאר מקדש פנימי מצוי בתוכו של אדם ועליו להתקדש ולהאיר מתוכו את האור האלוקי למציאות שבחוץ, כאור המנורה במקדש.

יורו על כך דברי **הבבלי יומא** (כד ע"ב): "הדלקה לאו עבודה היא", אשר אין הכוונה לגריעותא, שאינה עבודה חשובה להצריכה כהונה, אלא מעלה גדולה היא הדלקת המנורה שאפילו כשרה בזר,¹⁵ היא אינה מוגבלת לאנשי המעלה משרתי עליון, שווה היא לכלל האנשים הנקראים 'ממלכת כהנים'¹⁶ שיכולים להגיע ולהדליקה,¹⁷ להאיר את אור השכינה במקדש שיפרוץ מחוצה לו.

אשר לכן, נסמכה פרשיית המנורה לבגדי הכהונה המורים המה על הלבושים הפנימיים של אנשי המעלה, להורות ששומה על האדם להדליק בקרבו את אש התמיד להגביר את הרוחניות ע"י מידות ומעשים טובים, להסיר את הבגדים הצואים מעליו ולהפכם לכתנות אור.¹⁸

¹⁴ על כך שהמצוות בזה העולם מורות על הבגדים-המידות הפנימיות של האדם, ראה: **זוהר** (ח"א רמז, א) שהמצוות הם לבוש וחלוקא דרבנן לנפש. בטעמו של דבר, ראה: **פרי צדיק** (מאמר קדושת השבת, מאמר ו): "שהמעשה תלוי בגוף, וזהו עור ובשר תלבישני שהגוף נקרא לבוש להנשמה שהוא עיקר האדם וממעשה המצוות נעשה הלבוש"; **שפת אמת** (פרשת בראשית שנת תרנ"א): "וע"י המצוות זוכין לחלוקא דרבנן והוא בחינת נפש".

¹⁵ **רמב"ם** (הל' ביאת מקדש פ"ט ה"ז).

¹⁶ ראה כע"ז **עקידת יצחק** (שמות, שער נא דף קעח ע"ב).

¹⁷ על כניסת זר להיכל להדליק, ראה: **חידושי הגר"ח על הרמב"ם** (הל' ביאת מקדש פ"ט ה"ז), שהיו מוציאים את המנורה לחוץ; **מהרש"א** (שבת כא כ"ב), ביחס להדלקת החשמונאים ע"י עץ ארוך, כ"כ **חידושי הרא"ם** (על הסמ"ג הל' חנוכה).

¹⁸ עוד על הקשר שבין המנורה ובגדי כהונה, ראה בדברי **עקידת יצחק** (שמות, שער נא דף קעו ע"ב) המציין לדברי זכריה על הסרת הבגדים הצואים, המורים על המידות הרעות, ורק אז יכול היה לראות את המנורה בהאירה.

1. עמלק: 'הַיֵּשׁ הַבְּקָרְבָּנוֹ אִין'

מצויים אנו בחודש אדר ובשבת פרשת 'זכור' בה קוראים אנו על החובה למחות את זכר עמלק. חודש אדר מסמל את השראת השכינה של הקב"ה בעולמו, אור המבליח לתוככי המציאות החשוכה, כדברי **שפת אמת** (פרשת תרומה, שנת תרל"א):

וואא"ז מו"ר זצלה"ה הגיד על חודש אדר על-שם מש"כ במדרש, עשה לי קיטון ואדור ביניכם.¹⁹ פירוש, לידע שהכל ממנו יתברך וזה נותן חיזוק לאדם. ואדר על-שם חיזוק, כמו"ש אדיר במרום ה'.²⁰

דיריו של הקב"ה בעולמו, השראת השכינה, מבוטאת בדווקא בחודש אדר בו פרשת תרומה פותחת את החודש,²¹ ובה נאמר: "וַיַּעַשׂ לִי מִקְדָּשׁ וַיִּשְׁכְּנֵנִי בְּתוֹכָם", השראת השכינה בתוכם של ישראל. אשר לכן, חודש זה הוא כנגד יוסף,²² אשר עבודתו הייתה בהורדת השפע האלוקי למציאות החומרית לגילוי אור השכינה בעולם הזה,²³ וממילא זכה הוא להתקדש ולקבל פני שכינה²⁴ ולהפוך את בגדיו מ'כתנות עור' ל'כתנות אור', כבגדי אדם הראשון.²⁵ אולם, מגמת עמלק הייתה ליצור חיץ והפרדה בין השמים לארץ, למנוע את השראת השכינה ואור פני מלך בתוככי עולם הזה.

על מגמתו זו של עמלק ניתן ללמוד מסמיכות הפרשיות - בין הפרשייה בה ישראל מבקשים מים מהקב"ה, "וַיִּחְנֶנוּ בְּרַפְדִּים וְאִין מִים לְשִׁתָּהּ הָעַם"²⁶ לבין מלחמת עמלק, "וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפְדִּים":²⁷

¹⁹ ראה גם: **הרב מנחם נחום טברסקי מצ'רנוביל** (מאור עיניים, תרומה ד"ה וזהו משנכנס): "וטעם החודש אדר למה נקרא כך, הוא מפני שבחודש זה נרמז א' דר - ר"ל א' שהוא אלופו של עולם וכמו"ש אלוף נעורי אתה, שכשם שאות א' הוא ראשון לכל האותיות כך הש"י הוא ראשון לכל הנמצאים. וזהו עניין בחינת א' דר עם התחתונים שמשרה שכינתו עם התחתונים".

²⁰ ראה **ביצה** (טו ע"ב): "הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר, שנאמר אדיר במרום ה'. וביאר **רש"י**: "ייטע בהן אדר - אילן חשוב הוא, יש לו שם למרחוק ואומרים פלוני יש לו אדר בשדהו, ומתוך כך היא נקראת על שמו, ואם הולך למדינת הים, ובא אחר והחזיק בה יש לו עדים הרבה שהייתה שלו... שנאמר אדיר במרום - כלומר, שאדר לשון קיום וחזק, ולכן נקרא אדר"; **חתם סופר** (דרשות ח"א, לפרשת זכור עמ' 390 ד"ה שמן), שביאר שמדובר על צמח אותו שתל יהושע בכניסה לארץ לתיחום השדות של השבטים.

²¹ **של"ה** (חלק תושב"כ, פרשת וישב): "המועדים של כל השנה... יש להם שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן"; **בית יעקב** (פקודי, אות נד) הביא מדרש שהשלמת המשכן בא' באדר ולא הוקם עד א' ניסן, להורות שהשארית השכינה בעוה"ז במשכן נעשתה באדר.

²² **טור** (או"ח סי' תיז). חודש אדר, החודש הי"ב, כנגד יוסף שמזלו מזל דגים (**ברכות** נה ע"ב), ולכן העיבור רק בחודש אדר להורות על ב' שבטיו - אפרים ומנשה. ראה: **קדושת לוי** (שמות, חודש אדר); **שפת אמת** (ליקוטים לר"ח אדר); **פרי צדיק** (ויקרא פרשת צו). לפי"ז יש לבאר את הפסוק (בראשית מח, טו): "וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אֶל אֶבְרָהָם בְּנֵי הָאֵם אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹהִים בְּזָנִי". המילה ז"ה בגימטריה י"ב, להורות על החודש הי"ב, חודש אדר, שהוא בחינת יוסף, וכשמעברים אותו אזי חודשים אלו בבחינת מנשה ואפרים. גם השלכה הלכתית נובעת מכך - "וישם את אפרים לפני מנשה", להורות שמצוות פורים היא בחודש אדר ב' המכוון כנגד אפרים. ומצאנו דיון בהלכה האם מש"כ "משנכנס אדר מרבין בשמחה" הוא דווקא באדר השני שבו מקיימים את מצוות הפורים או שמא שייכת הלכה זו גם באדר הראשון. ראה: **שו"ת שאילת יעבץ** (ח"ב סי' פח); **שו"ת תשובה מאהבה** (ח"ב סי' שא) שנקטו דהלכה זו רק באדר השני. אך לאור האמור, כבר מאדר הראשון שכל חודש אדר הוא מכוון כנגד יוסף.

²³ להרחבה ראה לעיל פרשת מקץ.
²⁴ **ילקוט** (ישעיה תלט): "כל הכובש עיניו מן העריות זוכה ומקבל פני שכינה. שנאמר עוצם עיניו מראות ברע... מלך ביופיו תחזינה עיניו".

²⁵ כתונת הפסים של יוסף הייתה לבושו של אדם הראשון, כדברי **המדרש** (בראשית רבה פרשה צז, ו).

²⁶ **שמות** (יז, א).

²⁷ **שמות** (יז, ח). על הסמיכות ראה: **רש"י** (שם); **זוהר** (ח"ב סד ע"ב).

בקשת המים של ישראל מאת הקב"ה מלווה בניסיונם את הקב"ה: "על נִסְתָּם אֶת ה' לְאֹמֶר הַיֵּשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵין"²⁸ ניסיון עליו עמדו חכמים במדרש (תנחומא, יתרו סימן ג):

מה היו מנסין? ... רבי יהודה אומר, כך היו מדיינין ואומרים אם מספיק לנו מזונות כמלך שהוא נכנס למדינה והם מקלסין אותו ומכבדין אותו שהוא מספיק כל צרכיהם - נעבדנו, ואם לאו - נמרוד בו.

ורבותינו אומרים, אם מהרהרין אנו בלבנו ויהא יודע מה אנו מהרהרין - נעבדנו, ואם לאו - לא נעבדנו, שנאמר היש ה' בקרבנו אם אין.

בחנו ישראל את בוראם האם יוכל לספק להם את צרכיהם הבסיסיים, הטבעיים. האם יודע הוא מה בליבם. ניסיון זה בא בעקבות הניסיון הגלויים שראו במצרים ועל הים, וכעת באו לבחון האם יש ביכולת ה' לשלוט ולהשגיח על המציאות הטבעית, האם הקב"ה מתגלה גם בטבע; האם שוכן הוא הבורא בקרבנו - "הַיֵּשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵין".

חכמים מייחסים לשם המקום 'רפידים' את ההיחלשות בלימוד התורה²⁹ שבגינה בא עמלק. לאור האמור עד כה נראה הדבר ברור - תפקיד האדם להוות צינור להשפעת אורו של הקב"ה בעולם, 'נר ה' נשמת אדם', להפוך את הבגד-הבוגד החומרי לכתנות אור ולהוציא את הפנימיות והמידות הטובות אל החוץ, דבר שנעשה ע"י התורה והמצוות, 'כי נר מצווה ותורה אור'.

אולם, הרפיון בלימוד התורה מוליד את השאלה "הַיֵּשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵין" - האם אכן שוכן הקב"ה ומתגלה בקרבנו, בגוף הגשמי, בעולם הטבעי; האם אנו נרו של עולם הגם שקרוצי חומר אנו.

בעקבות כך בא עמלק המסמל את יצירת החיץ וההפרדה בין השמים לארץ, בניתוק התגלות ה' בקרב הארץ, כפי שבא לידי ביטוי בדברי רש"י (דברים כה, יח ד"ה ויזנב) שהיה עמלק זורק את עורלות ישראל לשמים. הערלה מבטאת את החומר הגס, אשר בזריקתה לשמים ביטא עמלק את ההפרדה בין השפעת השפע האלוקי ממרומים על האדם ואל המציאות.

לכן, ההתמודדות עימו נתונה בידי זרעו של יוסף, כדברי המדרש (ילקוט שמעוני, בשלח רמז רסד): ויאמר משה אל יהושע - ולמה אמר ליהושע, מפני שבא משבטו של יוסף, כתיב והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשיו לקש, תצא להבה מבית יוסף ותאכל קש של בית עשיו, זה יהושע שהרג עמלק.

בכך מובנת השמחה היתירה בחודש אדר, שהרי **הבבלי שבת** (ל ע"א) מבאר שאין שכינה שורה אלא מתוך שמחה, שמחה המעידה על שלימות ואיזון בין הגשמי לרוחני, ומהווה את השראת השכינה בקרב האדם, כדברי הנביא (זכריה ב, יד): "רְנִי וְשִׁמְחִי בֵּית צִיּוֹן כִּי הִנְנִי בָא וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכָךְ נֹאֵם ה'".

²⁸ שמות (יז, ז).

²⁹ מדרש (ילקוט שמעוני, בשלח רסג).